

Її наукові інтереси тісно пов'язані з вивченням черняхівських та пеньківських старожитностей, культури Луки-Райковецької. Вагомих успіхів А. Т. Сміленко досягла у висвітленні господарського, економічного та політичного розвитку східнослов'янського суспільства, їх зв'язків з неслов'янським населенням Північного Кавказу та степів Північного Причорномор'я. В останній час дослідниця приділяє велику увагу археологічній та історичній атрибуції східнослов'янських племен, відомих за «Повістю минулих літ».

А. Т. Сміленко працювала у 48 експедиціях, досліджуючи відомі археологічні пам'ятки України. На Пастирському городищі нею відкрита ковальська майстерня, на поселенні Леськи — повністю розкрито двір гончара з чіткою планіграфією жител і різноманітних господарських споруд. Протягом трьох років дослідниця працювала на посаді і подоли Салтівського городища, де нею відкрито цілу низку будівель, частину однієї з вулиць посаду.

У 1964—1980 рр. А. Т. Сміленко керувала експедиціями, що досліджували черняхівські та середньовічні пам'ятки Степового Подніпров'я. В центрі уваги автора розкопок — просування у степ давніх слов'ян та взаємовідносини їх з осілими степовими племенами. Там досліджувались унікальні пам'ятки. Серед останніх — перше черняхівське городище Башмачка, що було фортецею на південно-східних рубежах племен черняхівської культури, поселення аланських гончарів на балці Канцерці у Дніпровському Надпорожжі.

Аналіз археологічних джерел дозволив дослідниці дійти висновку про найзначніші хвилі слов'янського розселення на південь, що відбувалися у перші століття н. е., у V—VII та XII ст. Простежено тісні зв'язки слов'ян з пізніми скіфами, аланами, болгарами. Осідання і присутність згаданих груп населення на слов'янських поселеннях призводило до їх культурного взаємозбагачення.

Протягом 1980—1990 рр. А. Т. Сміленко очолювала Дністро-Дунайську експедицію, що працювала на півдні Одеської області поблизу гирла Дунаю. Там повністю досліджене поселення Нагірне етулійського типу III—IV ст. Ця група пам'яток пов'язується зі слов'янами-венетами, які на Певтінгеровій карті відзначені на Дунаї. Вивчалися також середньовічні поселення балкано-дунайської культури. Розкопки поселення Шабо пізнього етапу культури Луки-Райковецької та поселення Богате з рисами салтово-маяцької культури дозволили дослідниці виявити незавершеність інтеграційних процесів між слов'янами та степовиками другої половини I тис. н. е.

Результати польових та теоретичних досліджень А. Т. Сміленко викладені у численних статтях (близько 100) та трьох монографіях. Найвагоміші наукові здобутки дослідниці містяться в її працях «Слов'яни та їх сусіди в Степовому Подніпров'ї (II—XIII ст.)», 1975 р.: «Городище Башмачка III—IV вв. н. е.», 1992 р. Першу із згаданих монографій авторка у 1981 р. захистила як докторську дисертацію.

Ювілярка є одним з авторів узагальнюючих праць — «Археологія Української РСР», т. 3, 1975, 1986; та «Історія Української РСР», т. 1., 1977, 1981. У 1991 р. як одному з основних авторів колективної монографії «Слов'яни Південно-Східної Європи в переддержавний період» (1990 р.) А. Т. Сміленко присвоєно звання лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки.

З 1991 р. А. Т. Сміленко працює в лабораторії охоронних археологічних досліджень Міністерства культури України, де продовжує польову та наукову діяльність.

Співробітники Інституту археології вітають Аллу Трофимівну з ювілеєм і зичать їй доброго здоров'я.

До ювілею Олімпіади Гаврилівни Шапошникової

Колективи відділів археології первісного суспільства, польових досліджень, співробітники Інституту археології Академії наук України щиро вітають з ювілеєм Олімпіаду Гаврилівну Шапошникову, провідного спеціаліста в галузі первісної історії та археології України.

О. Г. Шапошникова (Харченко) народилася 17 жовтня 1923 р. у мальовничому с. Вересіч на Чернігівщині, у сім'ї хліборобів. Під час Вітчизняної війни вона зв'язківець, пізніше боєць партизанського загону «За Батьківщину». Після звільнення Києва вступає до Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, спочатку на філологічний, а незабаром переходить на історичний факультет, який і закінчує 1948 р. за фахом історика-археолога. Ще в студентські роки О. Г. Шапошникова почала працювати в Інституті археології АН України, присвятивши своє життя археології.

З ім'ям Олімпіади Гаврилівни пов'язані численні відкриття археологічних пам'яток. Багато років віддано дослідженням Наддніпрянщини: з розвідок трипільських пам'яток у складі експедиції «Великий Київ» починався її шлях в археологію. Далі роботи у новобудовних експедиціях в зоні будівництва Каховського водосховища — могильники доби енеоліту-бронзи поблизу сс. Осокорівка та Леонтіївка, сарматське поселення Золота Балка і унікальне багатопалове поселення доби енеоліту — ранньої бронзи Михайлівка. Участь у дослідженнях тепер широко знаного Михайлівського поселення під керівництвом відомого спеціаліста О. Ф. Лагодовської, визначила основний напрям подальших наукових інтересів О. Г. Шапошникової. Колективна монографія «Михайлівське поселення» (1962), співавтором якої вона є, донині залишається основним джерелом з проблем ямної культури Подніпров'я. З проблемами доби енеоліту та бронзи у степах Північного Причорномор'я пов'язана й наступна діяльність О. Г. Шапошникової. 1963—1965 рр. вона працює у Приазов'ї, на поселенні Роздольне, де представлені сліди різних епох — неоліту, доямною енеоліту, ямної, багатоваликової кераміки та салтівської культур.

З 1966 р. протягом майже чверті століття О. Г. Шапошникова незмінно очолювала одну з найбільших в Інституті Інгульську (пізніше переіменовану на Миколаївську) експедицію, що й досі працює на новобудовах Миколаївської області. Досліджено великі і малі курганні могильники, тисячі поховань різних епох, відкриті кромлехи-святинища, зібрано величезні колекції археологічних знахідок. Серед них близько 150 стел, включаючи і антропоморфні скульптури; орнаментовані кам'яні скрині, посуд, предмети зброї, прикраси, залишені мешканцями степів від найдавніших часів до скіфів, печенігів, половців. Частина матеріалів увійшла до збірок «Древности Поингулья» (1977) та «Археологические памятники Поингулья» (1980) під редакцією О. Г. Шапошникової. Відкриття експедиції лягли в основу зводу археологічних джерел — «Південнобузький варіант» «Ямная культурно-историческая область (Южнобузский вариант)», виданий О. Г. Шапошниковою разом зі співробітниками експедиції.

Олімпіада Гаврилівна успішно працює над вирішенням дискусійних проблем катакомбної історичної спільності. На основі нових матеріалів нею виділена Інгульська катакомбна культура.

У колі наукових інтересів дослідниці також культурні явища, що передували ямній культурі у степах Причорномор'я, зокрема пам'ятки нижньомихайлівського та кемі-обинського типів, визначення їхнього місця серед пам'яток широкого регіону; зв'язки степового скотарського населення з землеробськими трипільськими племенами. Крім курганних матеріалів для вирішення характеру цих відношень надзвичайно важливі дослідження поселень Гард та Пугач на Південному Бузі.

Велике місце в роботі експедиції займають розкопки численних поселень під науковим, методичним керівництвом і безпосередньою участю О. Г. Шапошникової. Серед них і згадані Гард та Пугач, а також поселення сабати-нівської культури, з яких найширше досліджене Ташлик I (готується до видання).

Не можна не згадати і про розшуки пам'яток козащини поблизу с. Богданівка, дослідження риболовецького гарду в одноіменному урочищі та розкопки на острові Великому.

О. Г. Шапошникова має понад 80 публікацій. Вона брала участь у відомих колективних працях: «Історія Української РСР» (1977), «Археологія Української РСР» (1971) та «Археологія УРСР» (1986). За участь у написанні «Археології УРСР» О. Г. Шапошниковій присвоєне звання лауреата Державної республіканської премії. За успіхи в розвитку археологічної науки та підготовку археологічних кадрів у 1985 р. її нагороджено Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

З нагоди ювілею співробітники Інституту, експедиції, колеги і друзі зичать Олімпіаді Гаврилівні здоров'я, довгих років життя і творчих звершень на науковій ниві.